Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnan
asiantuntijakuuleminen 3.2.2021

Valtioneuvoston selonteko – Suomen kestävän kasvun ohjelma (VNS 6/2020 vp)

Maa- ja metsätalousministeriö (MMM) pitää Suomen kestävän kasvun ohjelmassa esitettyjä tavoitteita hyvinä ja perusteltuina. Ohjelmalla edistetään sekä nopeavaikutteista elpymistä että pitkällä aikavälillä välttämätöntä elinkeinoelämän rakenteiden ja julkisten palveluiden uudistumista. Ohjelman sisältämät uudistukset ja investoinnit vauhdittavat ilmastonmuutoksen torjuntaa, vahvistavat tuottavuutta ja talouden kasvupotentiaalia sekä nopeuttavat tarpeellisia rakennemuutoksia työllisyysasteen nostamiseksi sekä tuotannon ja kulutuksen saattamiseksi kestävälle perustalle. Ohjelman tavoitteena on myös vahvistaa sosiaalista ja alueellista eheyttä sekä yhteiskunnan toipumista koronaviruskriisin kielteisistä vaikutuksista.

Keskeisenä osana ohjelmaa on vihreän siirtymän ja energiasektorin murroksen vauhdittaminen innovatiivisin ratkaisuin ja uuden teknologian avulla. Uudistuksilla ja investointikokonaisuuksilla edistetään myös Suomen viennin mahdollisuuksia sekä Suomen houkuttelevuutta investointikohteena, työnteon, elämisen ja yrittämisen paikkana sekä matkailukohteena.

Digitalisaation, kestävien investointien ja uusien teknologioiden avulla tuetaan myös vihreää siirtymää. Digitalisaatio tukee uusin tavoin verkostoituvaa, paikkariippumatonta ja uusimuotoisia lähipalveluita mahdollistavaa yhteiskuntaa. Tavoitteet koskevat sekä yksityisiä että julkisia palveluita.

MMM on osallistunut Suomen kestävän kasvun ohjelman valmisteluun valtioneuvostotasolla ja vastannut maaseuturahastosta rahoitettavien elpymistoimien valmistelusta. Suomen kestävän kasvun ohjelman painopisteiden 1-4 osalta MMM haluaa nostaa esille eräitä ministeriön hallinnonalan kannalta keskeisiä näkökohtia.

Painopiste 1: Koulutus, tutkimus- ja innovaatiotoiminnalla Suomi takaisin kestävän kasvun uralle

Suomen kilpailukyky ja hyvinvointi rakentuvat osaamiselle, tutkimukselle ja innovaatioille. Osa-alueen uudistuksilla ja investoinneilla tuetaan osaamistason nostoa, yritysten ja yhteiskunnan uudistumista ja vähähiilisyyttä, TKI-intensiteentin ja -yhteistyön vahvistamista sekä tutkimusinfrastruktuurien ja innovaatioympäristöjen kehitystä ja vahvistamista erityisesti vihreän siirtymän kannalta keskeisillä avainteknologia- ja osaamisalueilla. Toimenpiteillä luodaan edellytyksiä puhtaiden teknologioiden käyttöönottoon ja uusiutuvien energiamuotojen kehittämiseen, energia- ja resurssitehokkuuden parantamiseen, puhtaiden teknologioiden edistämiseen liikenteessä, laajakaistayhteyksien edistämiseen, digitaalisten julkisten palvelujen nykyaikaistamiseen, datapilvikapasiteetin ja tieteellisen laskennan kasvattamiseen sekä digitaalisen osaamisen ja koulutuksen kehittämiseen

Painopiste 2: Vihreä siirtymä tukee talouden rakennemuutosta

Suomen tavoitteena on hiilineutraalius vuoteen 2035 mennessä ja luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttäminen vuoteen 2030 mennessä. Lisäksi Suomi pyrkii maailman ensimmäiseksi fossiilivapaaksi hyvinvointiyhteiskunnaksi ja on sitoutunut puolittamaan liikenteen päästöt 2030 mennessä. Edelläkävijyys ilmastotyössä ja sen synnyttämät innovaatiot voivat yhtä aikaa tarjota Suomelle mahdollisuuden vähentää kasvihuonepäästöjä, synnyttää uusia työpaikkoja, kohentaa

taloutta ja vientiä, vahvistaa hiilikädenjälkeä sekä edistää luonnon monimuotoisuutta. Puhtaiden ratkaisujen markkinat kasvavat maailmalla kiihtyvällä tahdilla. Suomi on alan kiinnostavimpia innovaatiomaita, jonka osaamiselle on globaalia kysyntää. Toimialakohtaisten vähähiilisyystiekarttojen valmistelu on osoittanut, että vähähiilinen teknologia on tulevaisuudessa suomalaisille yrityksille merkittävä kilpailuetu. Uusia kestävän kasvun lähteitä ovat mm. energia- ja materiaalitehokkuus, hiilineutraalisuus, ekologiset investoinnit, cleantech, kierto- ja biotalous sekä resurssiniukkuus, jotka kaikki synnyttävät uusia suomalaisen teollisuuden kasvutarinoita ja rakennuspalikoita hyvinvoinnille.

Euroopan komission julkaisema Green Deal eli vihreän kehityksen ohjelma on EU:n uusi kasvustrategia, jonka avulla EU:sta tulee resurssitehokas ja kilpailukykyinen talous. Esityksissä korostetaan yhteiskunnallisten rakennemuutosten välttämättömyyttä. Euroopan tulee olla ilmastoneutraali vuoteen 2050 mennessä, luonnonvarojen ja muiden resurssien tehokasta käyttöä tulee edistää siirtymällä puhtaaseen kiertotalouteen, biologisen monimuotoisuuden köyhtyminen tulee pysäyttää sekä vähentää ympäristön saastumista. Muutoksessa tulee varmistaa, että siirtymä on oikeudenmukainen ja osallistava. Ratkaisut vastaavat yritysten tarpeeseen kasvattaa ympäristöasioiden ja luonnon monimuotoisuuden merkitystä omassa vastuullisuus- ja liiketoiminnassaan.

Osa-alueen uudistuksilla ja investoinneilla tuetaan energiajärjestelmän muutosta, teollisuuden sähköistämistä, uusien biopohjaisten tuotteiden syntymistä, kiertotalouden kehittämistä, rakennuskannan energiatehokkuuden ja oman energiatuotannon parantamista, yhdyskuntien ja liiketeen vähähiilisiä ratkaisuja sekä ympäristökestävyyttä ja luontopohjaisia ratkaisuja. MMM pitää tärkeänä biokaasun tuotannon, liikennekäytön ja jakeluverkoston vahvistamista; investointeja biotalouden pilotointi- ja demonstraatiolaitoksiin; puurakentamisen edistämistä ja metsänhoitomenetelmien ja –teknologioiden kehittämistä ympäristökestävyyden parantamiseksi.

Painopiste 3: Suomen kansainvälisen kilpailukyvyn turvaaminen

Painopisteen osa-alueen toimilla tuetaan Suomen viennin ja kansainvälisen kasvun mahdollisuuksia globaaleilla markkinoilla erityisesti digitalisaatiota ja kansainvälistä osaamista kehittämällä sekä kokonaistarjoamia luomalla.

Kansainvälistymispainopisteessä on tarpeen nostaa esille erillisenä kokonaisuutena elintarvikeviennin vahvistaminen tukemalla erityisesti datapalvelualustatyötä, jossa Suomella on edellytykset profiloitua kansainvälisesti. Myös vesiosaamisemme potentiaalin hyödyntäminen nopeasti kasvavilla kansainvälisillä vesialan markkinoilla vaatii panostusta elvytyspaketin keinoin.

Koronapandemia on vaikuttanut erityisen voimakkaasti matkailualaan, jonka elpyminen on toteutettava kestävyyttä parantavien uudistusten kautta. Tässä digitaalisilla ratkaisuilla on merkittävä vaikutus. Keskeisenä haasteena on luonto- ja erämatkailun kestävä toimivuus. Täytäntöönpanosta vastaa Metsähallituksen Luontopalvelut.

Painopiste 4: Kestävän infrastruktuurin ja digitalisaation vahvistaminen

Covid-19-pandemia on osoittanut yhteiskunnan digitaalisen kyvykkyyden merkityksen. Hyödyntäminen riippuu monesta tekijästä: toimintavarmasta digitaalisesta infrastruktuurista, erilaisista toisiaan täydentävistä infrastruktuureista, eri osapuolten digitaidoista ja -osaamisesta, e-palvelutuotannosta ja sen käyttötuesta, investoinneista edellä mainittuihin sekä lainsäädännöstä ja sen soveltamisesta.

Digitalisaation hyödyntämisen esteenä ovat epävarmat, hajanaiset ja eri tahtiin rakentuvat tietoliikenneyhteydet. Maaseudun ja saariston yritykset ja asukkaat ovat yleensä varsin eriarvoisessa asemassa esimerkiksi valokuidun saatavuuden suhteen. Myös osaamisen ja taitojen puute heikentää kykyä hyödyntää informaatio- ja viestintäteknologiaa tai digialustoja.

Paikkaan riippumattomaton työ, asumisen monipaikkaisuus, vapaa-ajan käyttäminen esimerkiksi retkeilyyn ja erilaisten luontopalveluiden hyödyntämiseen ovat lisääntyneet koronapandemian myötä todella paljon. Pandemian aikana tietoliikenneyhteyksien tärkeys on korostunut vahvasti. Yhteyksien saatavuudessa on kyse myös yhdenvertaisuus- ja tasa-arvonäkökulmasta, niin alueellisesti kuin eri toimijat huomioiden, samoin on huomioitava turvallisuus- ja kestävyysnäkökulma.

Tietyillä mittareilla Suomi on digitalisaation eturintamassa sijoittuen komission digitaalitalouden ja -yhteiskunnan indeksissä (DESI) vuonna 2020 ensimmäiseksi EU:n jäsenvaltioista. Vaikka Suomessa on korkea mobiililaajakaistaliittymien kattavuus, maaseudun NGA-laajakaistayhteyksien kattavuus maaseudulla on huono. Komission vuoden 2020 DESI-tutkimuksessa Suomi on EU-vertailussa kolmanneksi huonoin ja maaseutualueiden osalta huonoin laajakaistapeitossa. Tutkimusten mukaan datatalouden kasvu on nopeampaa kuin muilla toimialoilla. Digitaaliset voimavarat kuten viestintäverkot, satelliittijärjestelmät, data, tekoäly ja superlaskenta sekä perus- ja edistyneen tason digitaaliset taidot pitävät yllä talouden ja yhteiskunnan kilpailukykyä kaikilla sektoreilla. Kestävällä ja turvallisella tavalla toteutettu digitalisaatio edistää yhteiskunnan resilienssiä ja toimintavarmuutta yllättävissä kriiseissä. Digitalisaatio on myös tärkeässä roolissa yhteiskunnan systeemisessä vihreässä siirtymässä. Suomalaisten yritysten investoinnit digitaalisuuteen ovat kuitenkin alemmalla tasolla kuin keskeisissä kilpailijamaissa (OECD). Investointitason nostaminen vähintään kilpailijamaiden tasolle on keskeinen edellytys liiketoiminnan tuottavuuskehitykselle ja kestävää kasvua synnyttävälle talouden rakennemuutokselle.

Väestön ja yritysten tarve kattaville, laadukkaille ja nopeille tietoliikenneyhteyksille korostuu työn tekemisen ja teollisen tuotannon digitalisoituessa sekä palveluiden tarjonnan ja kysynnän siirtyessä digitaalisiin kanaviin. Tällä hetkellä 4G-verkot kattavat yli 99,8 % Suomen väestöstä ja 5G-verkkoja on yli 60 paikkakunnalla. Latausnopeudeltaan yli 100 Mbit/s nopea kiinteä laajakaistaliittymä oli vuoden 2019 lopussa saatavilla kuitenkin vain 64 %:iin kotitalouksista. Suomen kaltaisessa pinta-alaltaan laajassa ja harvaan asutussa maassa nopeiden yhteyksien merkitys korostuu entisestään. 5G:llä tarkoitetaan viidennen sukupolven uutta, paranneltua verkkotekniikkaa, joka käyttää 4G:stä poiketen millimetritaajuuksia. Näissä taajuuksissa päästään 4G:tä huomattavasti nopeampiin nopeuksiin. Kaikki langattomat tekniikat vaativat toimiakseen kattavan valokuituverkon. Aidon, huippunopean 5G-verkon kantoalue on vain satoja metrejä mastolta. Siten 5G ei ratkaise maaseutualueiden digitaalista saavutettavuutta.

MMM:n näkökulmasta on tärkeää, että elvytysrahoituksella tuetaan kestäviä ja turvallisia ratkaisuja, jotka ovat yhdenvertaisia koko maassa. Rahoitusta tulee kohdentaa kestäviin, tietoturvallisiin, toimintavarmoihin sekä innovaatiot ja uusien sukupolvien mobiiliyhteydet mahdollistaviin tulevaisuusinvestointeihin (valokuitu). Julkista rahoitusta ei tule kohdistaa lyhytaikaisiin, epäsymmetrisiin langattomiin yhteyksiin. Valokuituverkkoja ja –yhteyksiä sekä 5G-investointeja tulisi rakentaa ja rahoittaa rinnakkain – ei mobiiliyhteydet edellä. Valokuituverkon tulee olla kunnossa ennen kuin langattomia verkkoja voidaan rakentaa. Tällä hetkellä Suomen valokuituverkko on rikkonainen.

Digitaaliset palvelut mahdollistavat kansalaisten ja yritysten asioinnin ajasta ja paikasta riippumatta ja ovat tulevaisuudessa ensisijainen tapa asioida julkisissa palveluissa. Näiden palveluiden edelleen

kehittäminen tietoturvallisuuteen ja –suojaan sekä digituen tarjoaminen niiden käyttäjille ja tuottajille ovat painopisteen tärkeitä kehittämisteemoja.

Digitaalinen siirtymä edellyttää tehokasta datan hyödyntämistä. Yhteentoimivat, saatavilla olevat ja hallitusti, mutta tehokkaasti uudelleen hyödynnettävät tietovarannot ovat pohjana innovatiivisten digitaalisten palveluiden luomiselle julkisella ja yksityisellä sektorilla. Datan hyödyntämisellä voidaan esimerkiksi tehostaa ja optimoida palveluja vihreän siirtymän edistämiseksi. Esimerkiksi rakennetusta ympäristöstä entistä yhtenäisemmin tuotettu ja kerätty laadukas data ja sen pohjalta tehdyt päätelmät auttavat hallitsemaan resursseja paremmin ja tarjoamaan entistä toimivampia palveluja. Tähän kokonaisuuteen liittyy mm. tietopohjan vahvistaminen yksityisteiden ylläpidossa ja metsätalouden toimenpiteiden suunnittelussa sekä digitalisoitumisen edistäminen vesihuollossa. Taloyhtiöiden teknisen ja taloudellisen tiedon sekä laadukkaan osoitetiedon saatavuuden valtakunnallinen kehittäminen palvelee koko yhteiskunnan tietotarpeita ja erityisesti asuntokaupan ja logistiikan palveluiden välttämättömiä tarpeita. Ne vähentävät yritysten kustannuksia ja luovat pohjan uuden liiketoiminnan kehittämiselle.

Maaseuturahaston elvytysvaroilla rahoitettavat toimenpiteet

EU:n elpymisvälineen maaseuturahaston osuus toimeenpannaan Suomessa osana Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa (maaseutuohjelma) ja Ahvenanmaan maakunnan maaseutuohjelmaa.

Jäsenmaa esittää elpymistoimenpiteet maaseutuohjelman keinovalikoimasta ja toimenpiteiden rahoituksen. Toimenpiteet toteumista seurataan maaseutuohjelman seurantaindikaattoreilla. Toimenpiteillä edistetään vihreää siirtymää, digitalisaatiota ja sosioekonomista kestävyyttä ja niissä otetaan huomioon myös Pellolta Pöytään ja Biodiversiteetti-strategioiden tavoitteita.

Maaseuturahastosta elpymisvaroilla rahoitettavien toimenpiteiden toimeenpano ajoittuu EU:n yhteisen maatalouspolitiikan siirtymäkaudelle vuosille 2021-2022, jonka aikana jatketaan ohjelmakauden 2014-2020 toimenpiteitä rahoituskauden 2021-2027 rahoituksella. Elpymisrahoituksen sidonnat ajoittuvat vuosille 2021-2022 suhteessa 30 % / 70 %. Maksatukset ajoittuvat sidontavuodelle ja enintään kolmelle sitä seuraavalle vuodelle.

Elvytystoimenpidekokonaisuudessa tulee olla vähintään sama suhteellinen osuus varattuna maaseudun kehittämistä koskevan asetuksen 1305/2013 artiklan 59(6) mukaisille ympäristö- ja ilmastotoimenpiteille kuin jäsenmaan nykyisessä maaseudun kehittämisohjelmassa. Lisäksi investoinneille, yritystoiminnan kehittämiselle, kylien kehittämiselle ja yhteistyön edistämiseen pitää varata 55 % elvytysvaroista.

Maaseuturahaston elvytysvarat toteutetaan maaseutuohjelmien muutoksella. Manner-Suomessa elpymisvaroin rahoitettavia toimenpiteitä olisivat: maatalousinvestoinnit, yritysrahoitus, laajakaista (ns. kyläverkot) ja digi-hankkeet, ympäristökorvauksista kiertotalouden edistämistoimet, luonnonmukainen tuotanto, eläinten hyvinvointi sekä EIP-hankkeet (European Innovation Partnership).

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman ohjelmamuutos hyväksyttiin yksimielisesti maaseutuohjelman seurantakomiteassa 1.12.2020. Muutosesitys toimitetaan komissiolle vuoden 2021 alussa heti, kun se on EU:n puolelta mahdollista.